

TÜRKİYE ve AVRUPA TOPLULUĞU'NDA TARIM SEKTÖRÜNÜN YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yrd. Doç. Dr. Sevgi GEREK

Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkileri, bir yandan 1960'lı yıllarda kurulan ortaklık bağı diğer yandan 1987'de yapılan tam üyelik başvurusu çerçevesinde sürdürülmektedir.

Bu ilişkilerin önemli bir kısmını ise Türkiye'nin yüksek potansiyelinin bulunduğu tarımsal alanla ilgili konular oluşturmaktadır.

Her ne kadar Türkiye'de tarım sektörü zaman zaman geri plana atılmışsa da ekonomik gelişmeyi belirleyen temel sektörlerden biri olma özelliğini yitirmemiştir. Yine kalkınmanın lokomotif sektörü olarak kabul edilen sanayi de kullanılan girdilerin önemli bir kısmı tarım sektöründen sağlanmaktadır (1).

Tarımsal nüfusun toplam nüfustaki payı tarımsal gelirin milli gelirdeki payı, tarımsal ürünlerin toplam ihracattaki payı, ele alındığında tarım sektörünün ülke ekonomisi için ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler incelendiğinde tarımın ekonomi içerisindeki nispi payının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak hala kendine özgü niteliklerinden dolayı devlet tarafından desteklenmekte ve korunmaktadır. Roma Andlaşmasınının 3/1 maddesinde AT'da tarım alanında ortak bir politikanın belirlenip sürdürülmesi öngörülmüştür.

---

(1) Aslan EREN, Türkiye'nin Yapısının Analizi, Bilgehan Basımevi, Bornova-İzmir, 1989, s. 151.

Türkiye'nin topluluğa tam üyelik başvurusundan yaklaşık üç yıl sonra (Aralık 1989'da) Topluluk komisyonunun Türkiye için hazırladığı, Türk Ekonomisinin Yapısı ve Gelişimi adlı raporda Türk tarımı ile Topluluk tarımının yapısal açıdan karşılaştırılması yapılmış farklar ortaya konduktan sonra mevcut koşullarda bütünleşmenin olumlu sonuçlanmayacağı vurgulanmıştır (2). Türk ekonomisi için çok büyük önem taşıyan bu sektörün Topluluk tarım sektöründen oldukça farklı özellikleri olduğu genelde bilinen bir husustur.

Çalışmada Türkiye'de ve Avrupa Topluluğu'nda tarım sektörünün yapısal özellikleri belli başlıklar altında toplanmaya çalışılacaktır.

(A) POTANSİYEL ve YARARLANMA

Tarımsal yapının belirlenmesinde ülkenin tarım alanlarının genişliği, özelliği ve kullanım durumu büyük önem taşımaktadır. Günümüzde gelişmiş teknolojiler nedeniyle toprak zenginliklerini arttırmak kısmen sağlanmakta ancak toprağı genişletmek olanağı bulunmamaktadır.

Aşağıdaki tablo'da Türkiye'de tarım alanlarının kullanma şekli verilmektedir.

Tablo: 1
Türkiye'de Tarım Alanlarının Kullanma Şekli (1989)

	<u>1000 Hektar</u>	<u>%</u>
A— Toplam Yüzölçüm	77.796	
B— İşlenebilir Arazi	27.884 B/A	35.8
C— Ekilen Araziler	19.023 C/A	68.2
D— Orman Sahaları	20.200 D/A	25.9
E— Çayır ve Meralar	24.613 E/A	31.6
F— Diğer Araziler (Sazlık, bataklık, kıyı)	3.997 (F+G/A)	6.7
G— Su yüzeyleri	1.102	

Kaynak: D.İ.E.

(2) Ertuğrul TEPE, «Türkiye ve AT Tarımının Bütünleşmesi Sorunu», Dünya Gazetesi, 13.6.1991, s. 6.

Tablodan da izleneceği üzere toplam 77.976 milyon hektarlık Türkiye yüzölçümünün 27.884 milyon hektarı işlenebilir topraktan oluşmakta bunun da ancak % 68.2'sinde ekim yapılabilmektedir.

Türkiye'de tarım toprağı verimli kullanılırsa 200 milyon nüfusu besleyecek güçtedir (3).

Avrupa Topluluğunu incelediğimizde, AT-12'nin toplam yüzölçümü 225.575 milyon hektardır. Kullanılan tarım alanlarının toplamı toplam yüzölçümünün % 57.2'sini oluşturmakta yani 129.028 milyon hektardır. Orman alanları % 25.45; diğer araziler % 17.5 ve iç sular % 1.58'ini kaplamaktadır.

Tablo: 2
AT-12'de Başlıca Arazi Türleri (1986)

Arazi Türleri	1000 Hektar	%
Toplam Yüzölçümü	225.575	100
Tarıma Elverişli Araziler	129.023	57.2
Sürekli bitkiler (% 9.1)	(11.798)	
Ekilen Arazi (% 52.6)	(67.800)	
Sürekli çayır ve meralar (% 37.9)	(49.009)	
Bahçeler (% 0.3)	(413)	
Orman Arazileri	57.420	25.45
İç sular	3.570	1.58
Diğer Araziler	39.562	17.5

Kaynak: C.E.C. 1987.

(B) İŞLETMELERİN BÜYÜKLÜĞÜ ve MİKTARI

Türkiye'deki tarım işletmeleri incelendiğinde bunların genelde küçük ve cüce işletmeler olduğu gözlenmektedir. Bunlar aynı zamanda kendi arazilerini işleyen aile birimleridir.

Tablo: 3'de 1980 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre tarımsal arazisi bulunan işletmelerin arazi büyüklüğüne göre dağılımı verilmektedir.

(3) Meftune EMİROĞLU, «Tarım Toprakları», Türkiye İktisat Gazetesi, 17 Şubat 1986, s. 3.

Tablo: 3

Tarım Arazisi Bulunan İşletmelerin Arazi
Büyüklüğüne Göre Dağılımı (1980)

Arazi Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı (Bin)	Oran %	İşlenen Alan Bin Dekar	Oran %
5 den az	309.9	8.5	552	0.2
5-19	792.4	21.7	8.863	3.9
20-49	1.164.5	31.9	36.142	15.9
50-99	738.4	20.2	48.392	21.3
100-199	421.5	11.5	54.245	23.8
200-499	193.7	5.3	52.086	22.9
500 +	30.5	0.8	27.360	12.0

Kaknak: D.İ.E. 1980 Genel Tarım Sayımı, Tablo: 1.

Tablodan izleneceği üzere tarım arazisi bulunan işletmelerin % 30'unun 20 dönümden az toprağı bulunmaktadır. % 62'sinin ise 50 dönümden az toprağı bulunmaktadır.

Hızlı nüfus artışı, arazi alımlarındaki spekülâtif amaçlar, Medeni Kanun'da yer alan bazı hükümlerin miras nedeniyle toprak parçalanmasına izin vermesi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çerçevesince hazineye ait arazilerin küçük parçalara bölünerek dağıtılması küçük işletmelerin doğmasına ve arazinin parçalanmasına neden olmuştur (4).

Buna bağılı olarak Türkiye'de tarımsal faaliyetlerin modernizasyonu sağlanamamakta, işletmeler verimli çalışmamaktadır.

Avrupa Topluluğı, tarımsal açıdan birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip ülkelerden oluşmaktadır. Bu nedenle işletme sayısı ve büyüklüğü ülkeden ülkeye değişmektedir.

(4) Kubilay BAYSAL, Türkiye Ekonomisi, İstanbul, 1984, s. 467.

Tablo: 4

AT-12'de Arazi Büyüklüğüne Göre İşletmelerin Dağılımı (1986)

Arazi Büyüklüğü Hektar	Oran %
1 den az	24.4
1-2	16.3
2-5	21.1
5-10	12.9
10-20	10.7
20-50	10.2
50-100	30
100 +	1.4

Kaynak: Turan GÜNEŞ, «Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasının Uyumu», s. 10.

Tablo incelendiğinde 5 hektardan az işletme grubunun % 61.8 gibi en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Ancak, 50 hektar ve daha büyük işletmelerinde % 31.4'lük paya sahip olması, Toplulukta tarımsal verimliliğin yüksek olmasının temel nedenlerindenidir.

Son katılan iki üye (İspanya-Portekiz) Toplulukta tarımsal işletmelerin % 50 oranında artmasına yol açmıştır (5).

Toplulukta tarımsal alanlar incelendiğinde işletmelerin büyüklüğünden, toprak verimliliğinden, tarımda teknolojinin kullanılıp, kullanılmamasından kaynaklanan çok büyük bölgesel farklılıklarla karşılaşmaktadır. Avrupanın merkezinde yer alan Topluluk içi büyük pazarlara belli bir büyüklüğe ulaşmamış tarımsal işletmelerin girmesi olanaksızdır (6).

(C) GİRDİ KULLANIMI

Türkiye'de tarımsal ürünün arttırılması için tek yol, tarımda girdi kullanımı (gübre, makineleşme, sulama, ilaçlama, hayvan yemi, tohum, enerji v.b.) arttırmaktır. Çünkü Türkiye'de hızlı bir nü-

(5) Oya ENÇ-Ömer BOLAT, «Avrupa Topluluğu Karşısında Türk Tarımının Durumu», İKV Yay. No: 18, İstanbul, Şubat 1986, s. 21.

(6) G. MARKATATOS, Dünya Gazetesi, 9 Haziran 1987, s. 7.

fus artışı yaşanmakta ve işlenebilir tarımsal alanlar sınıra ulaşmış durumdadır.

Türkiye'de tarıma elverişli alanların fosfat ve azot bakımından fakir olması bu maddeleri içeren gübreye olan ihtiyacı arttırmaktadır. Yapılan denemeler, gübrelemenin % 27-35'lik bir üretim artışına yol açtığını, sulama ile birlikte gerçekleştirilirse bu oranın daha da artacağını göstermiştir (7).

1980 istikrar önlemleri sonucunda Türkiye'de ucuz girdi politikası terkedilmiş, girdilere uygulanan sübvansiyonlar ya tamamen kaldırılmış ya da çok azaltılmıştır (8).

Gübre fiyatlarında gözlenen çok yüksek artışlar suni gübre kullanımının artmasını önlemiştir.

Tablo: 5
TÜRKİYE'DE TOPLAM SUNİ GÜBRE KULLANIMI

Yıllar	Bin ton Toplam Suni Gübre Kullanımı
1981	6.686.2
1982	7.451.8
1983	8.402.4
1984	8.197.9
1985	7.251.6
1986	7.690.6
1987	8.977.4
1988 (x)	8.114.4

Kaynak: D.İ.E. Türkiye İktisat Yıllığı 1987, s. 189.

(x) Tar. Orm. ve Köyşleri Bakanlığı Proje Uygulama Gnl. Md.

Tablodan da izleneceği üzere suni gübre kullanımında bir gerileme yaşanmaktadır. Tarımsal işletmelerin son yıllarda yetersiz bir sermaye çıkmazında olmalarının da bunda önemli etkisi olmuştur (9). GAP projesi çerçevesinde ekili alanların genişletilmesi so-

(7) Erol ZEYTİNOĞLU, Türkiye Ekonomisi, İstanbul, 1975, s. 129.

(8) Besim AKIN, "İstikrar Politikası Uygulaması, (1980-1985) ve Tarım Sektörü" Türkmer Yayını, İstanbul, 1986, s. 23.

(9) Enç-Bolat, s. 25.

nucu bölgede gübre kullanımı artacaktır. Sulama şebekesinin de tamamlanmasıyla yaklaşık 20 milyon ton suni gübreye ihtiyaç duyulacağı tahmin edilmektedir (10). Yapılan bir araştırma gübrenin sübvansede edilmesinin bölgelerarası dengesizliği daha da arttırıcı etki yarattığını göstermiştir. Bu araştırmaya göre 1973 yılında 3.3 milyon tonluk gübre tüketiminin 2.2 milyon tonu Akdeniz, Ege, Marmara bölgesinde gerçekleştirilmiştir (11).

Birim alanlardan daha fazla ürün sağlanması, standartlara uygun ürün yetiştirilmesi açısından bitkisel üretimde sertifikalı tohum kullanımı son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Henüz yeterli kullanım düzeyine ulaşmamış olan sertifikalı tohumluk seçiminde ve ithalinde, verim arttırıcı ve kalite yükseltici özelliklerin birlikte dikkate alınması gerekmektedir (12).

Tarımda çeşitli alet ve makina kullanımı üretimin standart kalitede ve düşük maliyette gerçekleşmesini sağlamaktadır. Tarımda makinalaşmanın gerçekleşmesi, tarım işletmelerinin büyümesine, parçalanmış işletmelerde satın alma veya kiraama, bazen ortaklaşa işletme nedeniyle bir toplanmaya yol açtığı gözlenmektedir ki bu olay Türkiye'de de yaşanmıştır (13). Ancak burada imalatçı, çiftçi ve pazarlamacının yeterli bilgiye sahip olması büyük önem taşımaktadır. Yeterli bilgi düzeyinin olmaması kaynak israfına yol açarak verimliliği düşürmektedir (14).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bitki hastalık ve zararlılardan kaynaklanan ürün kaybı çok önemli boyutlardadır. Bu nedenle zirai mücadele bu tip ülkelerde büyük önem taşımaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta bu mücadelenin bilinçsiz yapılmasıdır. Aksi takdirde hem doğa hem de insan sağlığı olumsuz yönde etkilenmektedir (15). Türk tarımında modern ara girdi

-
- (10) İsmet TAYŞI, «Tarımın Yapısı Yeniden Düzenlenmesi», 2. Türkiye İktisat Kongresi Tarım Komisyonları Tebliğleri, DPT Yay. No: 1783, C.V. Ankara, 1981, s. 20.
  - (11) Baysal, s. 312; Eren, s. 173.
  - (12) İktisadi Rapor, 1989, TDEB Yayını, 1989, s. 85.
  - (13) Murat ŞEKER, «GAP Projesi Sosyal ve Ekonomik Sorunları», B. 1, Ankara, Mayıs 1987, s. 15-16.
  - (14) İktisadi Rapor, 1989, s. 84.
  - (15) Osman TEKİNEL, «Tarımda Üretim ve Verimin Arttırılması», 2. İktisat Kongresi, Tarım Komisyonları Tebliğleri, DPT Yay. No. 1783, Cilt V, Ankara, 1981. s. 133.

kullanımı tarım reformu ve bunu destekleyen toprak reformuyla arttırılabilir (16).

AT üyesi ülkeler, Türkiye'ye göre tarımsal girdi kullanımı açısından daha ileri aşamadadır. Hektar başına gübre kullanımı; alet ve makina kullanımı; Türkiye'ye göre daha iyi durumdadır. Türkiye'de 100 hektar tarımsal alan başına 2,6 traktör ve 0,1 biçerdöver, buna karşılık AT'da 4,3 traktör, 1,6 biçerdöver düşmektedir (17).

AT'da sanayi sektörünün gelişmiş olması; tarımsal işletmelerin çok küçük, parçalanmış ve dağınık olmaması; tarım sektörünün önemli ölçüde desteklenmesi; tarımsal işgücünün azalması gibi nedenlerle tarım sektöründe girdi kullanımı giderek artmaktadır.

(D) VERİMLİLİK

Türkiye'de tarım arazilerinin sonuna gelindiğinden üretim artışı ancak verimlilik artışıyla sağlanabilmektedir. Ancak bu durum, tarım sektöründe yeterli ölçüde modern girdi kullanılması, mevcutlarında rasyonel bir şekilde işlenmemesi nedeniyle tam gerçekleşmemektedir. Tarımsal verimin düşük olması doğa koşullarındaki değişmelere olan bağımlılık tarımsal fiyatlarda istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu nedenle Türk tarım sektöründe tam üye oluncaya kadar ve daha sonra öncelikle çözümlenmesi gereken sorun; üretim planlamasını gerçekleştirmek, tarımsal verimliliği yükseltmek olmalıdır.

AT incelendiğinde ülkeden ülkeye hatta aynı ülkede bölgeden bölgeye önemli tarımsal yapı farklılıkları gözlenmektedir. Her ne kadar Ortak Tarım Politikası uygulanıyorsa da bu tür farklılıkların tamamen önlenmesi mümkün olmamaktadır.

Yaklaşık 20 yıldan bu yana gerçekleştirilen Ortak Tarım Politikası uygulamaları tarımsal ürün üretiminde önemli verimlilik artışlarına yol açmıştır.

---

(16) Ahmet B. YELELİ-Ethem TÜFEKÇİ, «Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Verimlilik, Kalkınma Sorunları ile Çözüm Önerileri», Verimlilik Dergisi, C. XVI, S. 1, 1987, s. 146.

(17) Tarık ÇUHACI, «AET Rekabeti Karşısında Türk Tarımının Durumu» Dış Ticaret Forum Dergisi, Temmuz, 1987, s. 7.

Tablo: 6'dan da izleneceği üzere AT-12 ile Türkiye tarım sektöründe hektar başına verimlilik özellikle tahıllar, soya, tütün ve hayvansal ürünlerde çok fazladır. Daha önceki yıllarda daha fazla olan bu farklılık İspanya ve Portekiz'in katılımıyla biraz daha azalmıştır (18).

Tablo: 6

AT-12 ve Türkiye'de Bazı Tarım Ürünlerinde Verimlilik Durumu
(100 Kg./Hek-1985)

Ürünler	AT-12	Türkiye	AT'na göre Verimlilik Fark %
Tahıllar			
(Çeltik hariç)	44,8	19,23	-0,57
—Buğday	51,0	18,1	-0,65
—Arpa	40,0	19,4	-0,52
—Çavdar	31,2	15,0	-0,52
—Mısır	63,3	33,5	-0,47
—Çeltik	57,7	27,1	-0,53
Baklagiller (AT-10, 1983)	23,4	17,8	-0,24
End. Bitkiler			
—Şeker pancarı	480,0	307,5	-0,36
—Tütün	18,7	9,0	-0,52
—Pamuk (saf)	10,3	7,85	-0,24
Yağlı Bitkiler			
—Soya	52,0	27,8	-0,47
—Ayçiçeği	15,0	12,4	-0,17
Sebze ve Meyveler			
—Zeytin	17,3	8,0	-0,54
—Domates	464,0	322,5	-0,30
—Elma	255,0	160,0	-0,37
—Portakal	158,0	135,0	-0,15
—Armut	189,0	100,0	-0,47
—Şeftali	130,0	120,0	-0,08
—Kayısı	97,0	65,0	-0,33
—Limon	133,0	199,5	-0,33
Yumru Bitkiler			
—Patates	276,0	198,0	-0,28
—Soğan	235,0	150,3	-0,36

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, 1985, Ya. No: 1236, Ankara.

(18) Arslan KARABAĞLI, «Avrupa Topluluğu Tarımı ve Türkiye», Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, S. 35, Kasım 1987, s. 25.

Tarımsal verimlilikte önemli artışlar kaydedilmesi sonucu ülkeler kendine yeterli hale gelmekte, özellikle gelişmiş ülkelerde önemi oranlarda tarımsal ürün stokları oluşmaktadır. AT üyesi ülkeler, geçmiş yıllarda tarım ürünü ithal ederken şimdi ihraç etme durumuna gelmişlerdir. Tarımsal ürün stoklarında gözlenen aşırı artışlar toplulukta ciddi mali krizlere neden olmuştur. Tarım ürünlerini gıda sanayi dışındaki sanayi sektörlerinde değerlendirecek alternatif stratejilerin geliştirilip yerleştirilmesi gerekmektedir (19). Bu gerçek, nihai hedefi topluluğa tam üye olmak olan Türkiye içinde önemlidir. Tarım sektörüyle ilgili düzenlemelerin bu yönde yapılması şarttır.

(E) İŞGÜCÜNDEN YARARLANMA

Türkiye'de istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde tarımın payının çok yüksek olduğu gözlenmektedir.

Sermaye miktarının işgücü miktarına göre yetersiz olması sonucu azalan verimler yasası işlemektedir. Bunun dışında tarımsal işgücü fazlası sanayi, hizmetler sektörü tarafından emilememekte, tarımsal nüfus hızla artmakta, eğitim düzeyi çok yetersizdir.

Tablo: 7'de Türkiye'de sektörel istihdam verilmektedir.

Tablo: 7
Türkiye'de Sektörel İstihdam

Sektörler	1962	1972	1982	(15+, k+E%)			(Ekim)	(Ekim)	(Nisan)	
				1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Tarım	77.0	68.3	61.3	59.7	58.8	57.6	56.5	55.1	49.2	50.9
Sanayi	7.9	10.7	12.0	12.6	12.9	13.4	13.8	15.1	15.2	13.7
Hizmetler	3.4	20.2	24.9	24.0	24.4	24.9	25.5	30.7	35.6	35.4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı.

(*) Hanehalkı İşgücü Anketleri (Ekim) Sonuçlarına göre düzenlenmiştir.

Bu tabloya göre Planlı dönemin başında tarımsal kesimde çalışanların oranı % 77 iken bu oran 1990'da % 50.9'a inmiştir. Bu sanayileşmenin bir sonucudur. Ancak bu oran, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında hala çok yüksektir. Dolayısıyla, Türk tarım sektörü

(19) İktisadi Rapor, 1989, s. 62.

ründe emek-ikamesine yol açacak teknolojik yenilikler ekonomik olmayacaktır (20).

Türkiye'de tarımda çalışan faal nüfusun bir kısmının marjinal verimliliği sıfırdır yani gizli işsizlik söz konusudur. Ayrıca aktif nüfusun (15-64 yaş) toplam nüfus içindeki payının artması, diğer yaş gruplarının payının azalması tarımda işgücü fazlasının daha da çoğalacağını bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (21).

Türkiye'dekin aksine Avrupa Topluluğu'nda tarımsal yapıyı düzenleyici önlemlere büyük önem verilmektedir. Topluluk'ta tarımsal yapı ile ilgili politikaların temel amacı; tarım sektöründe de diğer sektörlerdeki benzer işletmelerin kurulmasıdır. Ancak bu amacın gerçekleşebilmesi için tarım kesimindeki işgücünün bir kısmının başka sektörlerle kaydırılması kalanların ise daha büyük işletmeler yaratması gerekmektedir (22).

1975-1980 yılları arasında 50 hektara kadar olan işletme sayılarının azalmasına karşın 50 hektardan büyük işletmelerin artış göstermesi bu yönde alınan tedbirlerin başarılı olduğunun göstergesidir (23).

Toplulukta tarım nüfusu Türkiye'ye göre daha yaşlıdır. Çünkü toplulukta ortalama ömrün uzun olması nedeniyle nüfus piramidi içinde yaşlı nüfus Türkiye'ye göre daha fazladır. Tarımsal istihdamdaki gerilemenin sanayi ve hizmetler sektörü tarafından rahatlıkla emilebilmesi yine Türkiye'deki durumun tersine Topluluk tarım sektöründe emek ikame edici teknik değişimleri uygun kılmaktadır.

Toplulukta tarımın toplam istihdam içindeki payı % 8,4'dür. Bu oran bölgeden bölgeye önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin İrlanda ve tüm Akdeniz bölgesi ülkelerinde bu pay % 10'u aşabilmektedir (24).

İtalya, Yunanistan başta olmak üzere İspanya ve Portekiz'de gizli işsizlik yaygındır (25).

(20) Gülten KAZGAN, 100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye, Gerçek Yayınevi, B.2, İstanbul, 1973, s. 143.

(21) Eriç-Bolat, s. 22.

(22) Gülcan ERAKTAN, «Türkiye'de ve Avrupa Topluluğunda Tarımsal Yapı», İKV Dergisi s. 43 (Nisan 1985), s. 32.

(23) Commission of the EC, 1984, s. 285.

(24) Fatih ANIL, «Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası Problemler ve Reform Çalışmaları», İKV Yay. No: 46, İstanbul, Ekim 1987, s. 27.

(25) Eriç-Bolat, s. 24.

(F) ÜRETİM YAPISI

Türkiye'de hububat üretimi ekili alanların en önemli kısmını oluşturmaktadır ki bu oran toplam ekili alanların % 78.4'üdür. Türk çiftçisinin ürün seçimini önemli ölçüde etkileyen faktörler: doğal su kaynaklarının tam kapasiteli kullanılmaması, hububat üretim maliyetlerinin nispi olarak düşüklüğüdür. Tablo: 8'de Türkiye'deki başlıca tarımsal ürünlerin ekim ve dikim alanlarının yüzde dağılımı verilmiştir.

Tablo: 8

Türkiye'de Başlıca Tarımsal Ürünlerinin Ekim ve Dikim Alanları (%) (1985)

	Hububat	Baklagiller	End. Bitkileri	Yağlı To.	Yumru Bitki
Ekili alan	78.4	8.1	7.2	4.6	1.7
Üretim	57.6	3.2	23.1	4.1	12.0

Kaynak: D.İ.E. Tarımsal Yapı ve Üretim 1985, Ankara, 1987.

Tablodan da izleneceği üzere hububat üretiminden sonra ikinci sırayı baklagiller ve endüstriyel bitkiler, üçüncü sırayı yağlı tohumlar, dördüncü sırayı da yumru bitkiler almaktadır. GAP'ın tamamlanması, tablodaki ürünlerde hem miktar artışı hem de çeşitlilik sağlayacaktır.

AT üyesi ülkelere bakıldığında Yunanistan, İtalya ve İspanya'nın dışındaki ülkelerde tarımsal üretimde hayvansal üretimin payının bitkisel üretime göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bazen bu oran % 60'lara kadar yükselmektedir. Yine Yunanistan, İtalya ve İspanya'nın meyve ve sebze üretiminde bir yere sahip olması, Türkiye'nin bu konuda dikkatli olmasını gerekli kılmaktadır.

SONUÇ

Topluluk Komisyonu raporunda da belirtildiği gibi Türk tarımı ile Topluluk tarımı arasında oldukça büyük farklılıklar bulunmaktadır. Topluluk raporundaki mevcut koşullarda bütünleşmenin olumsuz sonuçlar doğuracağı görüşünde bu çevrelerde yaygınlık kazanmaktadır. Türkiye için Tarım sektörünün dışlandığı bir bütün-

leşme düşünölemiyeyeğine göre olaya daha akılcı yaklaşmak yararlı olacaktır. Sırf bu farklılık nedeniyle tam üyeliğın geçrekleşmemesi söz konusu değıldir. Ancak özellikle Türkiye'nin bir takım sorumluluklarının farkına varıp bu yönde gerekli önlemleri alması şarttır. Bu önlemler, topluluk içi ve üçüncü ülkelerle ticaret politikalarına uyum, topluluk fiyat, rekabet ve finansman politikasına uyum şeklinde sıralanabilir. Toplulukla bütünleşmenin olası etkileri ne kadar doğru tahmin edilebilirse Türkiye-Topluluk tarımın bütünleşmesi de o denli başarılı olacaktır.